Levonatot: Révai-utca 8, udvar II. emelet

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Ms 4730/112

Arany János karlsbadi versei

A DÉLMAGYARORSZÁG mult vasárnapi, május 24-i számában Karlsbadból keltezve érdekes cikk jelent meg a sokat utazó és mindig nagy elevenséggel író Paál Jób tollából. "Ahol Toldi szerelme megszületett, Arany János ismeretlen karlsbadi versei" volt a cikk címe. Ismeretleneknek azonban talán mégsem lehet ezeket a verseket minősíteni, mert hisz részint Arany költeményei közt előfordulnak, részint pedig már előzetesen közzétettük őket. Így jó magam 1932-i karlsbadi kúrám közben szorgalmasan gyüjtögettem a karlsbadi magyar emlékeket, amelyekről egy cikkben, majd ugyanakkor Arany János karlsbadi életéről és müködéséről egy másik cikkben számoltam be. A rákövetkező ~~1933.~~ évben pedig Dr. Molnár Béla karlsbadi fürdőorvos tollából ~~egy~~ könyvárusi forgalomba nem került, rendkívül izléses kiállitású, illusztrált füzetke jelent meg Kner gyomai könyvnyomtató műhelyének dicséretére. "Arany János Karlsbadban" a 22 lap terjedelmű kis oktáv alakú brosurának a címe. Ebben Molnár mindent leközöl, ami Aranyra vonatkozólag karlsbadi viszonylatban kinyomozható volt. ~~Paál cikke voltaképen ennek a kis füzetnek ügyes kivonata.~~

Aranynál 1868-ban máj- és béllob tünetei mutatkoztak. 1861 és 1872 közt Dr. Kajdacsy, Pest vármegye tiszti orvosa volt a házi orvosa, aki az 1869. év nyarán Karlsbadba küldötte. 1869-től 1876-ig összesen nyolcszor időzött Arany egy-egy hónapig nyaranta a világhírű fürdőn. Minden évben megvette a karlsbadi ivópoharat, amelyek meg is maradtak halála után a hagyatékában. Amikor a vízivás után az előírt sétát befejezte, ő is a "Posthof" ~~már akkor híres~~ kerti vendéglőjében reggelizett, "hol a magyar asztal él és virágzik". Valamikor Goethe, Schiller, Betthoven és más hasonló nagyságok élvezték a "Posthof" fái alatt a Tepla csobogását. És most is, ha e gyönyörűséges helyen megmeríti az ember tekintetét a természet sziklába meredt fenségén, lelke elmerül a régmult postakocsi-romantikájába...

1871 és 1872 nyarán Aranynyal együtt Csengeryék is ott voltak. 1871-ben Pálffy Albert, 1872-ben Horváth Boldizsár, Tóth Lőrinc, 1875-ben Ghiczy Kálmán, Thaly Kálmán, báró Fejérváry Géza és Ferenczy Ida. Maradt Arany hagyatékában egy vagy száz nevet tartalmazó jegyzék is azokról akikkel nyolc év alatt Karlsbadban megismerkedett.

Most is a Schlossplatzon van a "Hungaria" hotelpanzióval szemben a 6. számú "Jäger" nevű ház.(Karlsbadban nem házszámok, hanem nevük szerint különböztetik meg a házakat.) Ennek második emeletén lakott Arany "panorámás kis szobájában". Paál Jób közölte annak az emléktáblának szövegét, amely a halálraítélt ház falán a kapu fölött németül és magyarul hirdeti, hogy mely években ~~üdült~~ lakott ott Arany János. Mai napig nem tudjuk, hogy ki és mikor állíttatta a márvány emléktáblát, amelynek évszámai azonban nem egészen helyesek. Az 1869. és 1870. években ugyanis Arany, amint a kúrlistákból megállapítottam, a Hirschensprungzeile 18. szám alatti "Walter Scott" nevű házban lakott és csak azután, szállásadó asszonyát követve, ment át a „Jägerbe". Ebédelni az ezzel szemben levő "Hannover"-be járt, ~~amely még mindig virágzik.~~

Ép így nem egészen bizonyos, hogy az a két verssor, amely annak a fapadnak a kőtámlájába van vésve, amely az "Ecce homo Kapelle" mellett a Freundschaftshöhéről a Freundschaftssaalba vezető úton több erdei út kereszteződésénél fekszik, Aranytól származik-e. Voinovich Géza nem hiszi, hogy e versikét Arany írta. Ellenben szerinte hiteles az a sírvers, amelyet egy ott elhunyt, szegény, budapesti fiúnak, Rockenstein Mihálynak a karlsbadi zsidótemetőben felállított sírkövére 1869-ben írt. Érdekes azonban, hogy ezt a sírkövet nem sikerült megtalálnom, sőt nem is tudtak róla Karlsbadban. Maga a vers így hangzik:

"Jó magyar ifjan akart használni honának
És hogy erőt nyerjen, jött felüdülni ide —
Hajh de üdülés helyt kora sírját lelte meg itten,
Most apa és rokonok gyásza kesergi nevét."

Említi azután Paál, hogy Arany szintén lefordította azt az ódát, amelyet Lobkowitz Bohuslav (1462-1510) cseh humanista , aki rövidebb ideig Ulászló király budai udvarában is szolgált, "In thermas Caroli IV." címmel írt. Ezt az ódát, amely Karlsbadban a Mühlbrunn mellett márványtáblába vésve olvasható, 1829-ben Johann de Carro lovag karlsbadi orvos franciául és németül kiadta. Könyvében a latin eredetin kívül két német, egy cseh, két francia (az egyik Dumas-tól), egy angol, egy görög, két héber, egy-egy olasz, svéd, holland és orosz műfordítás mellett két remek magyar fordítás is szerepel. Az egyik Kazinczy Ferenctől, a másik Szemere Páltól. Hogy Arany ismerte-e ezeket a fordításokat, nem tudjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy már el-

ső karlsbadi tartózkodása idején, 1869-ben Hlawaczek Karlsbadról írott könyvében olvasta a latin ódát és maga is lefordította. "Károly császár forrásaihoz" címmel jelent meg költeményei között. Hiányzik azonban abból a hatalmas kvartalakú kötetből, amelyet 1932-ben adott ki a karlsbadi városi tanács "Karlsbad im Munde seiner Gäste" címmel gazdagon illusztrálva. Benne csak Kazinczy és Szemere fordítása található a 21. és 22. lapon.

A véletlen nemrég érdekes felfedezéshez juttatott. Erről Molnár Béla sem tud fentebb idézett kiadványában. Nevezetesen a Vörösmartytól szerkesztett "Tudományos Gyüjtemény" 1829. évi IX. kötetében a "Külföldi Literatura" könyvismertetései között Kis János evangélikus szuprintendens, Kazinczy költőtársa, bőven ismreteti Carro lovag fent említett francia könyvét. Közli belőle a Lobkowitz-féle óda latin eredetijét és annak Kazinczy- és Szemere-féle fordítását. De közzé teszi a maga fordítását is, mert - mint jegyzetben írja - "Ezen deák vers' fordítására én is fel voltam Prágából szólítva, de megvallom, semmi vonzót nem találtam benne." (104. l.) Sőt Kis János közleményéből azt is megtudjuk, hogy: "Még egy harmadik Magyar Fordítás is készült, mellyet, ámbár emezekkel egygyütt kinyomtatva nints is, a' több rendbéli próbák öszve hasonlításában gyönyörködők kedvéért hasonlóképen ide iktatunk." (103. l.) Hogy ki volt ennek a harmadik magyar műfordításnak a szerzője, Kis nem említi meg. Minden esetre érdekes azonban, hogy a Lobkowitz-féle óda magyar műfordításainak a száma nem három, hanem öt. Mondanunk sem kell, hogy Aranyé valamennyit messze fölülmulja.

Arany azután lassankint ráunt Karlsbadra. 1876-ban azt írta haza feleségének, hogy jövőre inkább szeretne Csengeryvel Krytnicára menni. "... nem tudom, miért járok Karlsbadba." Ettől kezdve a nyarakat azután a Margit-szigeten töltötte, mígnem 1882 október 22-én utol nem érte a halál.

Csekey István

"Annak okát, hogy ezen fordítás fel nem vétetett, de Carro Ur egy a' fordítóhoz Frantzia nyelven írtt Levelében így adja elő: Bizonytalan lévén szándékom foganatja eránt, minden Nemzetbélieknél egyszerre több költőket szóllítattam és kérettem-meg, 's mikor az Úr munkáját vettem, már a' másik két fordítás le volt nyomtatva, 's egy nyelven kettőnél többet nyomtattatni nem bátorkodtam." (103-104. l.)